

مجموعه آثار ۱۷
مهندس مهدی بازرگان

بعثت

۲

بعثت و دولت، بعثت و حکومت، بعثت و ابراهیم
بعثت و مردم، پادشاهی خدا، بعثت و فضل خدا
آخرت و خدا هدف بعثت انبیاء
بعثت و نبوت، بعثت و آزادی

بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان

سرشناسه،
عنوان و نام پدیدآور،
مشخصات نشر،
مشخصات ظاهری،
فروست،
شابک،
وضعیت فهرست‌نویسی،
یادداشت،
موضوع،
موضوع،
موضوع،
موضوع،
موضوع،
موضوع،
موضوع،
شناسه افزوده،
رده‌بندی کنگره،
رده‌بندی دیویی،
شماره کتاب‌شناسی ملی،

بازرگان، مهدی. ۱۳۸۶-۱۳۷۳.
بعثت (۲) / مهدی بازرگان [گردآوری] بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان.
تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۸.
۶۰۰ ص.

مجموعه آثار مهندس مهدی بازرگان، ج. ۱۷.
ISBN 978-964-325-234-2

قیبا.

عنوان روی جلد: بعثت (۲)؛ بعثت و دولت، بعثت و حکومت، بعثت و ابراهیم، بعثت و مردم،
اسلام - تجدید حیات فکری.

نبوت.

نبوت - جنبه‌های قرآنی.

پیامبران در قرآن.

پیامبران - دعوت.

پیامبران.

بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان.

۱۳۸۷ ج. ۱۷، ۳م ۱۵/ب/ BP۲۲۱/

۲۹۷/۴۸

۱۵۳۰۳۴۵

مجموعه آثار ۱۷

مهندس مهدی بازرگان

بعثت (۲)

ناشر: شرکت سهامی انتشار

با همکاری بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان

حروف‌چینی و صفحه‌آرایی: خدیجه امیدوند

چاپ اول: ۱۳۸۸

چاپخانه حیدری: ۲۰۰۰ نسخه

۱۲۵۰۰ تومان

دفتر مرکزی: تهران، خیابان جمهوری اسلامی، نرسیده به میدان بهارستان، جنب خیابان ملت، شماره ۹۲

کدپستی: ۱۱۲۳۹۶۵۱۱۸ تلفن: ۳۳۹۰۲۵۹۲ دورنگار: ۳۳۹۴۸۸۶۲

WWW.ENTESHARCO.COM Email: info@entesharco.com

فروشگاه مرکزی: تهران، خیابان جمهوری اسلامی، نبش خیابان ملت، شماره ۹۲، تلفن: ۳۳۱۱۴۰۴۴

فروشگاه شماره ۱: تهران، میدان انقلاب، بازارچه کتاب، تلفن: ۶۶۲۱۳۶۸۲ دورنگار: ۶۶۹۶۷۱۰۴

فهرست مطالب

۱۳.....	پیش‌گفتار.....
۲۱.....	۱. بعثت و دولت.....
۵۹.....	۲. بعثت و حکمت.....
۸۳.....	۳. بعثت و ابراهیم.....
۱۱۹.....	۴. بعثت و مردم.....
۱۳۷.....	۵. پادشاهی خدا.....
۲۲۷.....	۶. بعثت و فضل خدا.....
۲۶۵.....	۷. آخرت و خدا، هدف بعثت انبیاء.....
۴۸۱.....	۸. بعثت و نبوت.....
۴۹۹.....	۹. بعثت و آزادی.....
۵۳۳.....	نمایه آیات.....
۵۵۷.....	نمایه احادیث و روایات.....
۵۶۱.....	نمایه فارسی.....
۵۹۹.....	نمایه انگلیسی و فرانسه.....

فهرست تفصیلی مطالب

صفحه

عنوان

بعثت و دولت

۲۳.....	آغاز مطلب.....
۲۳.....	اجابت درخواست ابراهیم(ع).....
۲۵.....	آیه بعثت، الهام بخش سخنانی های انجمن.....
۲۷.....	حکومت اسلامی در ایدئولوژی های الهی چگونه حکومتی است؟.....
۲۹.....	تجربه انقلاب اسلامی ایران.....
۳۱.....	مسئله ای که مطرح می شود.....
۳۲.....	بررسی مجدد و تفصیل بیشتر درباره نظام اسلامی.....
۳۴.....	توسل مجدد به آیات بعثت.....
۴۰.....	نظام اسلامی و مثلث اجتماعی- اداری آن.....
۴۵.....	پایه های تفرقه و بی نظمی.....
۴۹.....	ضمانت اجرایی نهایی و سیستم خدا مرکزی.....
۵۲.....	نظام خداسویی.....
۵۳.....	مقایسه با نظام های دیگر.....
۵۳.....	۱- نظام استبدادی.....
۵۴.....	۲- نظام کمونیستی.....
۵۶.....	۳- نظام دموکراسی لیبرال.....

بعثت و حکمت

۶۱.....	آغاز مطلب.....
---------	----------------

بعثت و ابراهیم
(پلان و خلاصه سخنرانی)

- ۸۵ ابراهیم ذریه پرور، آینده‌نگر و آینده‌ساز
- ۸۶ ابراهیم‌شناسی
- ۸۸ هدایت به چه وسیله و طریق
- ۸۹ تعلیم چه چیز؟
- ۹۲ سیر تحول شرک و رسالت انبیاء
- ۹۵ برنامه امروزی ابراهیم و قرآن
- ۹۵ دعای مبعث

بعثت و ابراهیم
(یادداشت‌های اولیه)

- ۹۹ آغاز مطلب
- ۱۱۰ خلاصه و نتیجه

بعثت و ابراهیم
(یادداشت‌های متفرق)

- ۱۱۱ آغاز مطلب
- ۱۱۳ ابراهیم، آینده‌نگر و آینده‌ساز
- ۱۱۷ ضمانت بعثت و ابراهیم

بعثت و مردم

- ۱۲۱ الف- انتخاب موضوع و عنوان سخنرانی
- ۱۲۲ ب- منظور از ائین چیست؟
- ۱۲۶ ج- عنایت خاص خدا نسبت به مردم
- ۱۳۳ د- خدا شدن انسان
- ۱۳۵ ه- دشمنی مردم با مردم و مدافع بودن خدا

پادشاهی خدا

- ۱۳۹ آغاز مطلب

۹	فهرست تفصیلی مطالب
۱۴۰	سنت سنواتی
۱۴۱	برنامه امسال و بحث درباره پادشاهی خدا
۱۴۴	«ضدشاه» نامه
۱۵۰	ضدیت به صورت امتناع، انکار و نه ستیزه‌جویی و جنگ
۱۵۱	این همه نیاز و نیایش به درگاه اربابان و شاهان و ... از کجا سرچشمه می‌گیرد؟
۱۵۱	ارباب‌گیری و شاه‌پرستی، نیاز اجتماعات قدیمی
۱۵۵	گریز کوتاه به روان‌شناسی و جامعه‌شناسی
۱۵۹	۱- قدرت‌گرایی
۱۵۹	۲- تخریب
۱۵۹	۳- هم‌رنگی ماشینی
۱۶۰	از خودشاهی به خدشاهی
۱۶۱	آیات پادشاهی خدا در قرآن
۱۶۴	جدول آیات پادشاهی خدا
۱۷۳	جدول توزیع تعداد آیات پادشاهی در دوران رسالت
۱۷۳	بررسی جدول آیات پادشاهی خدا
۱۷۸	تاج‌بخشی خدا
۱۸۲	پادشاهی انسان از دید قرآن
۱۸۵	سیر تحول پادشاهی پیغمبران و حکومت امت‌های آنان
۱۸۷	۱- آدم
۱۸۷	۲- نوح
۱۸۸	۳- ابراهیم
۱۸۹	۴- یوسف
۱۹۰	۵- موسی
۱۹۲	۶- طالوت و داوود و سلیمان سر سلسله‌های ملوک بنی اسرائیل
۱۹۵	۷- بعد از سلیمان
۱۹۶	۸- حضرت عیسی
۱۹۹	۹- محمد مصطفی، خاتم‌الانبیاء(ص)
۲۰۲	آیات و احکام اجتماعی و اداری قرآن
۲۰۶	دریافت مسلمانان و حاملین قرآن از پادشاهی خودشان
۲۰۹	ضمانت اجرا برای حاکمیت شورا
۲۱۲	مخاطب و مسئول اجرای آیات و احکام اجتماعی

- ۲۱۵..... یک نمونه کوچک از حکومت ایمان
- ۲۲۱..... بالاخره پادشاهی زمین و زمان از آن کیست؟

بحث و فضل خدا

- ۲۲۹..... آغاز مطلب
- ۲۴۶..... فضل آخرتی دیگر (غفران و بخشش).
- ۲۴۶..... مشتقات دیگر، برتری و اضافات نسبی
- ۲۵۲..... خلاصه‌ی انواع و موارد اعطا و استفاده فضل خدا
- ۲۵۶..... دعا
- ۲۶۴..... مکانیسم قضیه‌ی فضل و دعا

آخرت و خدا، هدف بحث انبیاء

- ۲۶۷..... پیش‌گفتار انجمن اسلامی مهندسین
- ۲۷۱..... تبریک مبعث و پیش‌گفتار صحبت
- ۲۷۲..... طرح مسئله
- ۲۷۵..... بررسی مسئله در انجمن
- ۲۷۷..... منشأ طرز تفکر «دین برای دنیا»
- ۲۸۱..... تاریخ باستانی قدرت و حکومت
- ۲۸۳..... پادشاهان و داوران بنی اسرائیل
- ۲۸۸..... دین و سیاست در نزد زرتشتیان
- ۲۸۹..... حکومت از دیدگاه مسیحیت
- ۲۹۳..... عمل پیغمبران در عالم انسان‌ها
- ۲۹۶..... ادغام دین و سیاست یا اختلاط امامت و خلافت
- ۳۰۱..... بررسی و پرسش مستقیم از پیام‌ها و کتاب‌های انبیاء
- ۳۰۲..... طرح مسئله قیامت و ترتیب توجه قرآن به آخرت
- ۳۰۸..... دومین مأموریت
- ۳۱۳..... منظور از نزول قرآن
- ۳۱۴..... احکام و دستورهای فردی و اجتماعی در قرآن و اسلام
- ۳۱۵..... احکام و حدود و تعزیرات در قرآن و ادیان توحیدی
- ۳۲۵..... نظر قرآن نسبت به دنیا و رابطه با خدا
- ۳۲۷..... معادله یک طرفه

۱۱	فهرست تفصیلی مطالب
۳۲۹	رابطه‌ی آخرت با خدا
۳۳۰	مسئله حکومت و اداره امت یا ادغام دین و سیاست
۳۳۴	رابطه ایمانی و آخرتی اقتصاد دنیایی از دیدگاه متقدین
۳۳۹	هدف دین، آخرت و خدا
۳۳۹	۱- تبدیل توحید به شرک
۳۴۰	۲- انصراف از دین و سلب امید و ایمان
۳۴۱	۳- تصرف دین و دولت به دست رهبران شریعت
۳۴۳	۴- کالای شیطان یا دین خدا!
۳۴۴	۵- «دین برای دنیا» یا «ترک دنیا به خاطر دین»
۳۴۶	۶- پیامبران، خبردهندگان قیامت و آخرت
۳۴۸	۷- زبان طرز تفکر «دین برای دنیا»
۳۵۵	نقد و بررسی عده‌ای از صاحب‌نظران
۳۵۷	آیت‌الله العظمی حسینعلی منتظری
۳۶۱	آیت‌الله سیدمحمدجواد موسوی غروی
۳۸۹	دکتر عبدالکریم سروش
۴۰۵	حسن یوسفی اشکوری
۴۲۱	مهندس مصطفی کتیرایی
۴۲۵	سعید غفارزاده
۴۳۱	دکتر ضیاء رفیعیان
۴۴۵	محمد بسته‌نگار
۴۵۱	مهندس محمد توسلی
۴۶۳	و پاسخ مهندس مهدی بازرگان
۴۷۹	بیانات آقای دکتر صدر

بعثت و نبوت

۴۸۳	آغاز مطلب
۴۸۷	فضلی فراگیر
۴۸۸	منحرف شدگان و محرومان از بعثت
۴۹۰	انحصار بعثت و اختصاص نبوت به خدا
۴۹۳	استفاده و استنباط از انحصاری بودن بعثت

بعث و آزادی

- ۵۰۱..... آغاز مطلب
- ۵۰۲..... مفهوم آزادی
- ۵۰۳..... بخش اول- آزادی در ایمان، اسلام و اندیشه
- ۵۰۶..... مراحل ابلاغ
- ۵۱۵..... آزادی و ایمان
- ۵۱۸..... ویژگی سوره حمد
- ۵۲۲..... بخش دوم- آزادی در عمل و احکام و عبادات
- ۵۲۵..... بخش سوم- دموکراسی در اسلام
- ۵۲۸..... ریشه‌های نهضت عاشورا

به نام خدا

پیش‌گفتار

به یاری خدا هفدهمین مجموعه از آثار زنده‌یاد مهندس مهدی بازرگان با نام «بعثت ۲» آماده شده است. در این مجموعه متن تدوین شده و تفصیل یافته‌ی ۹ سخنرانی که در جشن مبعث انجمن اسلامی مهندسين (در سال‌های ۱۳۵۹ تا ۱۳۷۳) ایراد شده است به علاقه‌مندان مباحث دینی و تحلیل‌های اجتماعی تقدیم می‌گردد.

مؤلف فقید، مهندس بازرگان اولین سخنرانی درباره‌ی بعثت را با عنوان «خداپرستی و افکار روز» در تاریخ ۱۳۳۷/۱۱/۱۷ در مسجد هدایت ارائه کرد و آخرین سخنرانی ایشان با عنوان «بعثت و آزادی» در تاریخ ۱۳۷۳/۱۰/۱۰ در محل انجمن اسلامی مهندسين انجام شد. از این سخنرانی‌ها - که عناوین ۲۷ مورد از آنها تعیین و فهرست شده‌اند - فقط سخنرانی‌های جشن بعثت در سال‌های ۱۳۴۲ تا ۱۳۴۴ در زندان‌های قصر و برازجان و در میان هم‌بندان سیاسی آن دوران صورت گرفته و بقیه‌ی سخنرانی‌ها در جشن مبعث انجمن اسلامی مهندسين صورت گرفته است.

در دومین مجموعه‌ی آثار که با نام «بعثت ۱» در سال ۱۳۷۷ چاپ و توسط انتشارات قلم منتشر گردید، ۱۰ اثر کوچک و بزرگ که طی سال‌های ۱۳۳۷ تا ۱۳۴۶ و ۱۳۴۸ به صورت سخنرانی ارائه شده بود، قرار داشت. در مقدمه‌ی آن مجموعه پیش‌بینی شده بود که سه جلد از مجموعه آثار به سخنرانی‌های جشن مبعث و آیه مبارکه‌ی بعثت^۱ اختصاص یابد. اما سخنرانی جشن مبعث سال ۱۳۴۷ با عنوان «مسجد و اجتماع» با توجه به محتوا در «مجموعه آثار ۱۱» قرار گرفت. از مؤلف فقید برای سال‌های ۱۳۴۹ تا ۱۳۵۶ درباره‌ی بعثت پیامبر اکرم (ص) هیچ‌گونه اثر مکتوب و یا

نوار سخنرانی به دست نیامده است. سخنرانی ایشان در جشن مبعث ۱۳۵۷/۴/۱۲ نیز - که با عنوان «دنیا به کجا می رود» طرح شده بود - درباره‌ی آیه مبارکه‌ی بعثت نیست و در این مجموعه قرار نمی‌گیرد. سوابق سخنرانی و دست‌نوشته‌های مربوط به سخنرانی جشن مبعث سال ۱۳۶۱ با نام «بعثت و تزکیه» و سال ۱۳۶۵ با نام «بعثت و معجزات» نیز متأسفانه از دسترس بنیاد خارج گردیده و تلاش برای دست‌یابی به آنها مؤثر واقع نشده است. همچنین متن تدوین شده و تفصیل یافته‌ی سخنرانی‌های جشن مبعث سال ۱۳۶۰ با نام «بعثت و راه‌های ایمان»، سال ۱۳۶۳ با نام «گمراهی آشکاره»، و سال ۱۳۶۴ با نام «ناگفته‌های بعثت» از مقالاتی است که توسط شخص زنده‌یاد مهندس بازرگان در کنار دیگر مقالات کتاب‌های «بازیابی ارزش‌ها» جلد ۲ و جلد ۴ قرار گرفته است و ما به خود اجازه ندادیم که این مقالات را از پیکره‌ی کتاب‌های «بازیابی ارزش‌ها» جدا سازیم. سخنرانی جشن مبعث سال ۱۳۶۸ نیز که در تاریخ ۱۳۶۸/۱۲/۴ ایراد شده است، خود پایه و مبنای تدوین یک کتاب مستقل با نام «بعثت و آفات رسالت» قرار گرفته و توسط مؤلف فقید با عنوان جلد ششم کتاب «بازگشت به قرآن» تدوین گردیده است. بدین ترتیب تعداد مقالاتی که در نظر بود در دو مجلد دیگر از مجموعه آثار با نام «بعثت» تنظیم و منتشر شود به یک جلد کاهش یافت.

الهام‌بخش زنده‌یاد مهندس بازرگان در سخنرانی‌های جشن‌های مبعث، معمولاً چهار آیه اول سوره جمعه (۶۲) بوده و هر سال جزئی و حتی کلمه‌ای از آیه دوم این سوره، کلید فهم مطلبی مهم و موضوعی از پیام‌های اساسی وحی به پیامبر اسلام قرار گرفته و کتاب‌ها و یا جزواتی درباره‌ی آنها تألیف و تدوین شده است.

این مجموعه شامل ۹ اثر است؛ اثر اول با نام «بعثت و دولت» عنوان سخنرانی جشن مبعث در خرداد سال ۱۳۵۹ بوده است. در این اثر مؤلف فقید با توسل مجدد به آیات بعثت، از آنچه در این خصوص گفته نشده، نتایجی گرفته و با استناد به آیات دیگر قرآن، نشان داده است که مؤمنین متعلق به دوران‌های مختلف، برحسب شرایط زمان و مکان و امکانات و اختلافات، شخصاً باید عهده‌دار کارهای خود شوند و «خودجوشی» داشته باشند. به عقیده‌ی مهندس بازرگان، با توصیفی که قرآن از جامعه مؤمنین بیان می‌نماید، آنها باید خود نوع حکومت و شیوه مدیریت آن را تعیین نمایند. در ادامه‌ی مطلب، نظام اسلامی و مثلث اجتماعی - اداری آن مورد بحث و تحلیل قرار گرفته و نظام خدامرکزی و نظام خداسویبی، معرفی و تبیین شده و با نظام‌های

دیگر مقایسه و تحلیل گردیده است.

دومین اثر «بعث و حکمت» عنوان سخنرانی مؤلف فقید در اردیبهشت ۱۳۶۲ بوده است. در این اثر، بحث همچنان درباره‌ی آیه دوم سوره جمعه (۶۲)، اما بیشتر معطوف به قسمت آخر آیه و برنامه‌ی چهار ماده‌ای: «يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتَهُ»، «وَيُزَكِّيهِمْ»، «وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ» و «الْحِكْمَةَ» است. در این اثر، نخست عبارت «هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ» مورد تأمل و بررسی قرار گرفته است آنگاه با توجه به آیه اول سوره‌ی جمعه (۶۲) که خداوند را با چهار صفت «الْمَلِكُ الْقَدُّوسُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» معرفی می‌فرماید، جایگاه کلمات «حکیم» و «حکمه» در این آیات و آیات دیگر قرآن مورد مذاقه قرار گرفته و تحلیل شده است.

«بعث و ابراهیم» عنوان سومین اثر مندرج در این مجموعه است که در جشن مبعث فروردین ۱۳۶۶ به صورت سخنرانی ارائه شده است. آن‌طور که از دست‌نوشته‌ی طرح اولیه و خلاصه سخنرانی و یادداشت‌های مربوط به آن برمی‌آید، اینها مقدمات اولیه برای تألیف یک کتاب در این زمینه بوده است. در این اثر ابراهیم (ع) به عنوان پیغمبری ذریه‌پرور، آینده‌نگر و آینده‌ساز معرفی و شناسایی شده و سیر تحول شرک و رسالت انبیاء مورد تبیین و تحلیل قرار گرفته است.

«بعث و مردم» چهارمین اثر این مجموعه است و با توجه به آیه دوم سوره جمعه، در سخنرانی جشن مبعث اسفند سال ۱۳۶۶، بحث و بررسی روی کلمه «فِي الْأُمِّيِّينَ» صورت گرفته است. در این اثر منظور از «الأميين» بیان شده و عنایت خاص خدا نسبت به «مردم» تحلیل گردیده است.

پنجمین اثر مندرج در این مجموعه «پادشاهی خدا» نام دارد که در جشن مبعث اسفند سال ۱۳۶۷ به صورت سخنرانی ارائه شده و سپس توسط مؤلف فقید تدوین و تفصیل یافته و در سال ۱۳۷۷ توسط شرکت سهامی انتشار به صورت کتاب چاپ و منتشر شده است. در این اثر بحث و تحقیق در مورد پادشاهی خداست؛ بر این نکته تأکید می‌شود که چون «مبدأ» و محور و مقصد قرآن چیزی جز خدا نیست، «قرآن» «خدانامه» است. همچنین تصریح می‌شود که چون «آیات فراوانی از قرآن مبارزه با پادشاهان و خلع منصب و مقام یا نفی قدرت و حاکمیت بر مردم و لغو صفات و عناوین انتسابی به آنان را می‌نماید»، در وجه سلبی و پیام منفی آن، «ضد شاه‌نامه» است. البته به عقیده‌ی مهندس بازرگان این ضدیت به صورت امتناع و انکار، و نه

ستیزه جویی و جنگ است. در این اثر «ارباب گیری و شاه پرستی» به مثابه‌ی «نیاز اجتماعات قدیمی» مورد توجه و تحلیل قرار گرفته است. سپس آیات پادشاهی خدا در قرآن به صورت جدول و برحسب سال‌های رسالت تنظیم و ارائه شده است. «پادشاهی انسان از دید قرآن»، «سیر تحول پادشاهی پیغمبران و حکومت امت‌های آنان» از آدم تا خاتم الانبیاء (ص) بررسی و تحلیل شده و در نهایت این سؤال مطرح گردیده است که: «بالاخره، پادشاهی زمین و زمان از آن کیست؟ از آن خدا؟ یا ملوک و زمام‌داران دنیا یا خود ما؟». نگارنده (مهندس بازرگان) می‌کوشد به این پرسش، پاسخ گوید.

«بعث و فضل خدا»، ششمین اثر در این مجموعه و عنوان سخنرانی مؤلف فقید در جشن مبعث بهمن ماه سال ۱۳۶۹ است. در این اثر - که فقط دست‌نوشته‌ی طرح سخنرانی آن در اختیار بنیاد قرار دارد - بحث و بررسی در مورد کلمه «فضل» در آیه چهارم سوره جمعه - و آیات دیگری با همین مضمون در سوره‌های دیگر - صورت گرفته و مفهوم و منظور از فضل خدا تبیین شده است. در این اثر مفاهیمی چون فضل خدا در آخرت و در این جهان، فضل و مقام دریافتی از ناحیه پیغمبر اکرم و سایر انبیاء، منشاء بشری یا مشیت و مسألت انسان که محرک مشیت خداوندی است و انسانی که مشمول فضل الهی قرار می‌گیرد، توسط مهندس بازرگان تحلیل شده است. در ادامه‌ی مطلب انواع و موارد اعطا و استفاده از فضل خدا در پنج دسته خلاصه و بیان گردیده و فضلی که از راه دعا به دست می‌آید، به عنوان جزئی از اهداف بعثت و اساس عبادت، تحلیل شده است.

هفتمین اثر «آخرت و خدا، هدف رسالت انبیاء» نام دارد که عنوان اصلاح شده‌ی سخنرانی زنده یاد مهندس بازرگان در جشن مبعث انجمن اسلامی مهندسين در تاریخ اول بهمن سال ۱۳۷۱ است. سخنرانی مذکور که عنوان «آخرت و خدا، تنها برنامه بعثت انبیاء» را داشت با واکنش‌های متفاوت و نظرات انتقادی مواجه گردید. از این رو، بحث مزبور توسط مؤلف فقید تدوین شد و توسط انجمن برای ۲۸ تن از صاحب نظران ارسال گردید. در سمیناری که طی هشت جلسه از ۱۳۷۲/۷/۲۱ لغایت ۱۳۷۲/۱۰/۲ برگزار شد، ۱۵ نفر از مدعوین دیدگاه‌های خود را بیان کردند. در جلسه‌ی آخر، مؤلف فقید ضمن ارائه‌ی توضیحات لازم، به نظرات ابراز شده پاسخ دادند و بر اصول نظرات پیشین تأکید کردند. در نهایت با توجه به نظرات ابراز شده

در سمینار، متن مکتوب سخنرانی توسط مهندس بازرگان مجدداً تنظیم شد و با اصلاح عنوان به «آخرت و خدا، هدف بعثت انبیاء»، در اختیار انجمن قرار گرفت. متن جدید- که در پیام و محتوای اصلی آن تغییر مهمی به وجود نیامده بود- در گروه کاری انجمن مورد بررسی قرار گرفت و در نهایت همراه با تعدادی از اظهارنظرهای موافق و مخالف جمع شد و پس از ویرایش و آماده‌سازی در بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان، در سال ۱۳۷۷ توسط مؤسسه خدمات فرهنگی رسا منتشر گردید.

مهندس بازرگان در سخنرانی جشن مبعث سال ۱۳۶۴ که با عنوان «ناگفته‌های بعثت» طرح بحث کردند، اعلام داشتند: «در چارچوب آیه بعثت یا رسالت پیامبر اکرم- که تلاوت آیات، تزکیه، تعلیم کتاب و حکمت است- حکومت یا مدیریت جامعه منظور نگردیده است.» و با توجه به این باور، در سخنرانی جشن بعثت سال ۱۳۷۱ عنوان کردند که: «جا دارد با مراجعه به خود قرآن و مخصوصاً به آیات بعثت و رسالت انبیاء که ارتباط مستقیم با مسئله دارد، عمل پیامبران و مأموریت الهی آنان را بررسی نماییم که آیا ادیان الهی صرفاً برای تأمین و ترمیم و تعالی امور دنیایی انسان‌ها بوده است یا نظر به دنیا و آخرت، هر دو داشته‌اند و شامل و جواب‌گوی همه‌ی مسائل و مشکلات دنیا هستند؛ یا آنکه انبیاء صرفاً به خاطر «خدا و آخرت» ما فرستاده شده‌اند، و در این صورت ادیان الهی چه نظر یا اثری روی دنیای ما داشته و دارند؟».

زنده‌یاد مهندس بازرگان پس از طرح مسئله، منشاء طرز تفکر «دین برای دنیا» را به تفصیل بیان می‌کند. ایشان سپس «تاریخ باستانی قدرت و حکومت» را به تفکیک در پادشاهان و داوران بنی اسرائیل، دین و سیاست در نزد زرتشتیان و حکومت از دیدگاه مسیحیت را بررسی می‌نماید. از نظر مهندس بازرگان، عمل و رسالت پیامبران در دو چیز خلاصه می‌شود:

۱- انقلاب عظیم فراگیر علیه خودمحموری انسان‌ها، برای سوق دادن آنها به سوی آفریدگار جهان‌ها،

۲- اعلام دنیای آینده‌ی جاویدان بی‌نهایت بزرگ‌تر از دنیای فعلی.

ایشان سپس مسئله قیامت و توجه قرآن به آخرت را مورد تأمل قرار می‌دهد. به عقیده‌ی مهندس بازرگان، منظور از نزول قرآن انذار و بشارت در زمینه‌ی آخرت و ارائه‌ی راهی به سوی خالق یکتا است. ایشان وجود احکام و دستورهای فردی و

اجتماعی در قرآن و اسلام، و حدود و تعزیرات قرآن و ادیان توحیدی را برای بستن راه‌های نفوذ شیطان و دور شدن انسان از خدا و سعادت عقبی می‌داند.

«نظر قرآن نسبت به دنیا و رابطه با خدا»، «رابطه آخرت با خدا» و «مسئله حکومت و اداره‌ی امت یا ادغام دین و سیاست» موضوعات دیگری است که در این اثر مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. ایشان «هدف از دین» را «آخرت و خدا» دانسته و «رسالت انبیاء» را از «سیاست و اداره‌ی دنیا» تفکیک می‌کند و این مباحث را توضیح می‌دهد. در ادامه‌ی مطلب، زیان‌ها و آفات و انحرافات حاصل از شعارهای «دین برای دنیا» یا «دین و دنیا با هم» تبیین می‌گردد. همچنین این نظر که «هدف از بعثت و رسالت انبیاء سلامت و سعادت زندگی انسان‌ها و اداره صحیح دنیا یا توأم با آخرت است»، در هفت بند تحلیل و بررسی می‌شود.

در انتهای این اثر، دیدگاه‌ها و انتقادات ۹ نفر از صاحب‌نظران و نیز پاسخ‌نهایی و کلی‌مهندس بازرگان به نقدهای مطرح شده، درج گردیده است..

هشتمین اثر مندرج در این مجموعه، «بعثت و نبوت» نام دارد که در جشن مبعث دی‌ماه سال ۱۳۷۲ به صورت سخنرانی ارائه شد. در این سخنرانی با استفاده از آیه شریفه بعثت، «هُوَ الَّذِي» مورد تأکید و تأمل قرار گرفته و «اختصاص دادن انحصاری بعثت پیامبر به خدا» نتیجه‌گیری و تشریح شده است. سپس با استفاده و استنباط از انحصاری بودن بعثت، نتایج زیر تشریح می‌شود:

۱- هرگونه ادعا و عمل رسالت و نبوت در زمان حیات رسول خدا و یا بعد از آن نه تنها باطل و مردود، بلکه معصیت و طغیان است.

۲- هرگونه تجدیدنظر و تصحیح دین یا تکمیل آن و تطبیق دادن احکام با شرایط و مصالح زمان و مکان، خارج از آنچه در اصل و اساس دین و از ناحیه خدا آمده است، غیرقابل قبول بوده، تحریف و تخریب دین محسوب می‌شود.

۳- اصل بعثت، یا از خدا بودن قرآن و نبوت، باید پایه دیانت و خداپرستی و قیامت گرفته شود.

«بعثت و آزادی» عنوان نهمین اثر مندرج در این مجموعه و آخرین سخنرانی فقید سعید مهندس بازرگان درباره‌ی «بعثت» است که در جشن مبعث مورخ ۱۳۷۳/۱۰/۱۰ انجمن اسلامی مهندسین - بیست روز قبل از وفات ایشان - صورت گرفته است.

در این سخنرانی ابتدا مفهوم آزادی برای انسان از سه زاویه (آزادی انسان در برابر خودش، آزادی در برابر انسان‌های دیگر، و آزادی در برابر خدا) مدنظر قرار گرفته و موضوع سخن (آزادی در برابر خدا) تبیین شده است. سپس مطالب مربوط به این آزادی در سه بخش:

۱- آزادی در ایمان، اسلام و اندیشه؛

۲- آزادی در عمل و احکام و عبادات؛

۳- آزادی در برابر حکومت، یعنی دموکراسی در اسلام،

تشریح شده است. موضوع مورد بحث (آزادی برای انسان) با توجه به بعثت پیامبر و برنامه‌ی چهار ماده‌ای ایشان در آیه بعثت، نحوه‌ی پیام‌رسانی و ابلاغ پیغمبر و انذار به مردم، و نیز آزاد بودن مردم در پذیرش پیام وحی و سپس عمل به آن- بدون هیچ اجبار و الزام و اکراه- با استناد به آیات متعددی از قرآن مجید، بررسی و تبیین شده است.

در این مجموعه، ترجمه‌ی آیاتی از کلام الله مجید که در متن قرار دارند از مؤلف فقید است ولی آیاتی که مؤلف آنها را ترجمه نکرده است، ترجمه‌ی آنها با استفاده از ترجمه آیات «قرآن مبین» برادر ارجمند آقای مهندس علی اکبر طاهری قزوینی در زیرنویس همان صفحات ارائه شده است. اگر تمام آیه و یا بخش انتهایی آن در متن آمده باشد، به نقطه (.) ختم شده و ترجمه نیز با نقطه آخر مشخص گردیده است لیکن در حالاتی که بخشی از آیه منظور و هدف مؤلف بوده، آیه در متن دارای نقطه‌ی پایان نیست و بنا به مورد در زیرنویس ترجمه با علامت ... آغاز و یا ختم شده است.

بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان، امیدوار است انتشار این مجموعه آثار، دریچه و امکانی جدید برای علاقه‌مندان به مباحث دینی و پژوهشگران مفاهیم قرآنی و نیز کنشگران اجتماعی فراهم آورد، و به مثابه‌ی منبعی مفید و قابل تأمل، همچون سایر آثار فکری آن شادروان، به عنوان باقیات صالحات از او مورد توجه و نقد علمی قرار گرفته، راه‌گشای تدبیر بیشتر در فرهنگ قرآنی واقع شود.

بنیاد فرهنگی مهندس مهدی بازرگان